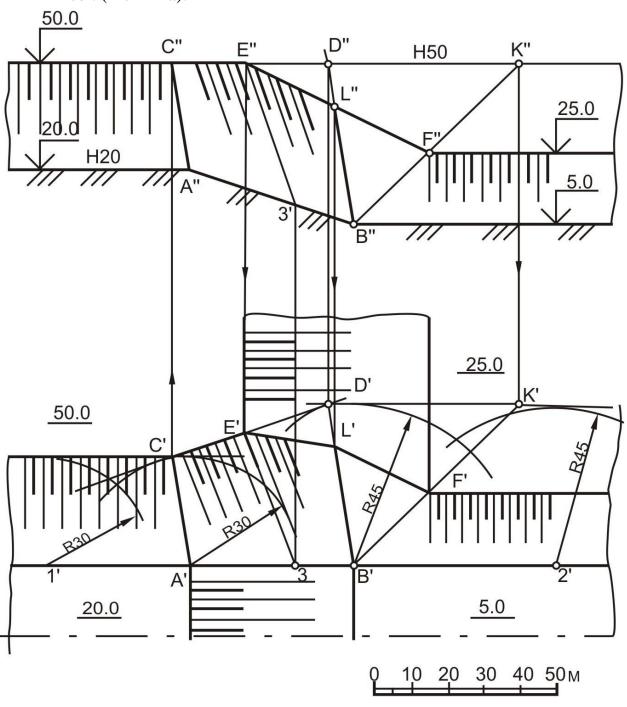
GIDROTEXNIK KOTLOVAN

<u>Masalaning sharti:</u> planda quyi chiziqlarining va bo'ylama qirqimda esa quyi va yuqori chiziqlarining proeksiyalari hamda ularning son belgilari bilan berilgan gidrotexnik inshootning yonbag'ir tekisliklari qurilsin. Yonbag'ir tekisliklar qiyaligi 45⁰ qilib olinsin.

Gidrotexnikada inshootlarining kotlovanlari chizmalarini chizishga doir bir necha misollarni koʻrib chiqamiz.

1-misol. (1-chizma).

1-chizma

Yasash algoritmi:

- 1. Kotlovan tubidagi nishab tekisligining A' va B' xarakterli hamda uning tubida 1', 2' nuqtalari belgilanadi. 1' va A' nuqtalar bitta H_{20} tekisligida yotgani uchun ya'ni ularning sonli belgilari bir xil bo'lgani uchun 1' va A' nuqtalarni markaz qilib $R=L=(h_{yu}-h_q)^{-X}$ m= (50.0-20.0) X 1= 30m. R30 radius chiziqli masshtab bo'yicha aylana yoylari chiziladi. Bu yoylarga urinma o'tkaziladi.
- 2. Xuddi shuningdek, B' va 2' nuqtalar bitta H_5 tekisligida yotgani uchun B' va 2' nuqtalarni markaz qilib $R=L=(h_{yu}-h_q)^{\ X}$ m (50.0-5.0) $^X=45$ m. R45 radius bilan chiziqli masshtab boʻyicha yoylar chiziladi.
- 3. Qoʻshni yoylarga urinmalar oʻtkaziladi. Oʻzaro qoʻshni urinmalarning kesishuv nuqtalari, C' va D' lar aniqlanadi. A'B' va B'D' nuqtalar tutashtirilsa planda kotlovan nishab tekisliklarining oʻzaro kesishgan chiziqlari hosil boʻladi. Soʻngra A'C' va B'D' chiziqlarning A"C" va B" D" proeksiyalari yasaladi. Chizmadan H₅₀ gorizontal tekislik E' nuqtadan boshlab davom ettirilgan boʻlib kotlovanning bir qismi mavhum tuproq bilan toʻldirilgan deb faraz qilinadi.
- 4. Boʻylama qirqimda nishab tekisliklarining xarakterli E" va F" nuqtalari belgilanadi. Ularning plandagi E" va F" proeksiyalari C'D' va B'K' ustida olinadi.

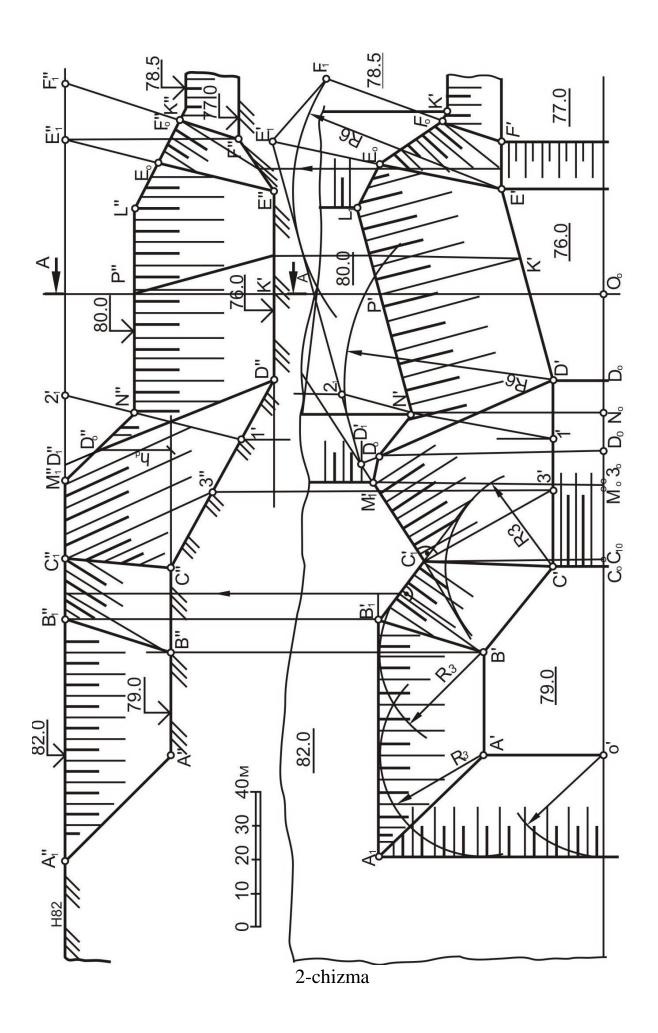
Nishab tekisliklarining kesishuv chizigʻi B"D" boʻylanma qirqim konturi E"F" bilan kesishib L" nuqtani beradi. Soʻngra L' uning proeksiyasi planda belgilanadi.

Kotlovanni barcha nishab tekisliklarining bergshtrixlarini yasash chizmada koʻrsatilgan. Tekis yer kotlovanning E(E', E") nuqtasidan boshlab F(F', F") nuqtasigacha qiyalikda boʻlgani uchun ELF tekisligining bergshtrixlari yuqoridan 50-belgidan pastga 25-belgiga qarab yoʻnalgan boʻladi.

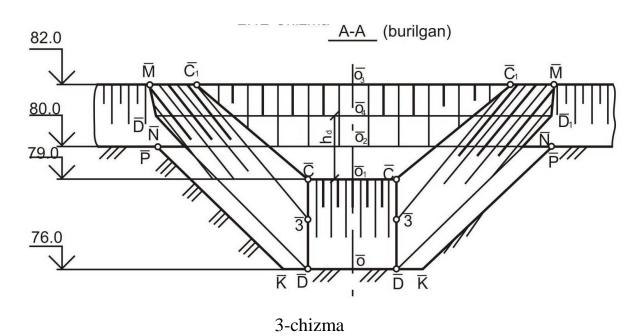
2-misol. Tezoqar kotlovanning chizmasi planda quyi chiziqlarining va boʻylama qirqimda esa quyi va yuqori chiziqlarining proeksiyalari hamda ularni son belgilari bilan berilgan. (2-chizma). Kotlovan nishab tekisliklarining oʻzaro va ularni tekis yer sirti bilan kesishgan chiziqlari aniqlansin.

Yasash algoritmi quyidagicha:

1. Kotlovan planida 0', A', B', C', D', E', F' va bo'ylama qirqimda esa M", N", L", K" kabi xarakterli nuqtalar belgilanadi.

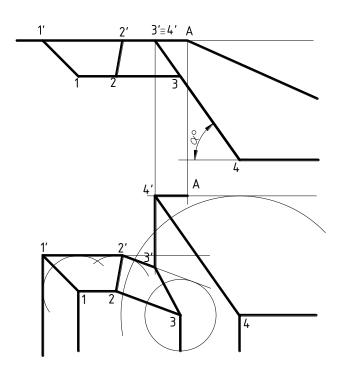

- 2. 0', A', B' va C' nuqtalarni markaz qilib, $R = L = (h_{yu} h_q)^x m = (82.0 79.0)^x 1 = 3m$. R3 radius bilan chiziqli masshtab boʻyicha yoylar chizamiz. Bu yoylarga urinmalar oʻtkazib, ularni oʻzaro kesishgan A'₁, V'₁ va S'₁ nuqtalari aniqlanadi.
- 3. M''_1 nuqta orqali H_{82} gorizontal tekislik oʻtkazamiz. Soʻngra D' va E' nuqtalarni markaz qilib, R=L=(82.0-76.0)X1=6m. R6 radius bilan chiziqli masshtab boʻyicha yoylar chiziladi. Qoʻshni yoylarga urinmalar oʻtkazib, qoʻshni urinmalarni oʻzaro kesishgan C'_1 , D'_1 va E' nuqtalari belgilanadi. Hosil boʻlgan nuqtalar kotlovan tubidagi mos nuqtalar bilan tutashtiriladi. Natijada kotlvan nishab tekisliklarining oʻzaro H_{82} tekislik bilan kesishgan chiziqlari hosil boʻladi.
- 4. Nishab tekisliklarining kesishuv chiziqlarini boʻylama qirqimdagi proeksiyalari A"A"₁, B"B"₁, C"C'₁ va hokazo chiziqlar yasaladi. Boʻylama qirqimdagi M"₁, D"₀, N", E₀, F"₀ va hokazo nuqtalarning plandagi proeksiyalari mos ravishda C'₁D'₁, D'D'₁, 1'2', E'E'₁, F'F'₁ chiziqlar ustida yotadi.
- 5. Nishab tekisliklarining bergshtrixlari gorizontal proeksiyalardagi urinmalarga perpendikular qilib oʻtkaziladi. Soʻngra ularni frontal proeksiyalari yasaladi.
- 2-chizmada kotlovanni uzunasiga (boʻylama), 3-chizmada esa uning A-A koʻndalang qirqimini yasash keltirlgan. Buning uchun:

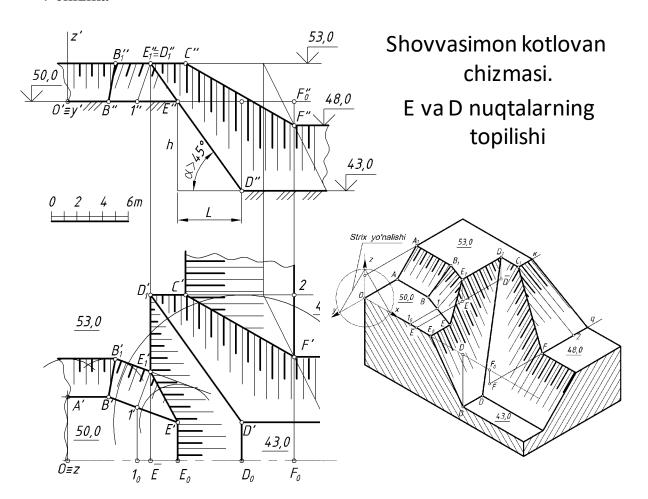
- 7 Kotlovanning oʻqi vertikal qilib chiziladi va unga prependikulyar qilib 82.0, 80.0, 79.0 va 76.0 son belgili gorizontal chiziqlar chiziqli masshtab boʻyicha oʻtkaziladi.
- 8 Bu gorizontal chiziqlarga mos ravishda 2-chizmada A-A kesuvchi tekislikda va uning orqasidagi har bir nuqtalarning kotlovan oʻqidan uzoqligi, ya'ni ordinatalari oʻlchab qoʻyiladi. Masalan: $O_0K' = \overline{O}\,\overline{K}$ va $D_0D' = \overline{O}\,\overline{D}$ nuqtalarni 76.0 gorizontalga, $C_0C' = \overline{O}_1\overline{C}$ nuqtalarni 79.0 gorizontalga $O_0P' = \overline{O}_2\overline{P}$, $N_0N' = \overline{O}_2\overline{N}$ nuqtalarni esa 80.0 gorizontalga va hokazo kesmalar 2-chizmadan oʻlchab olib 3-

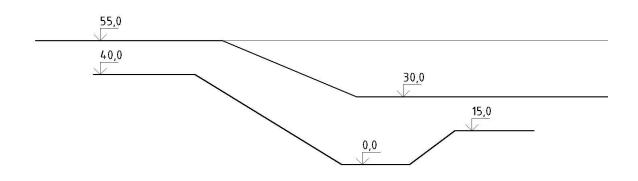
chizmaga qoʻyiladi. Hosil boʻlgan nuqtalar tartib bilan tutashtiriladi. Natijada kotlovanning A-A boʻyicha koʻndalang qirqimi hosil boʻladi.

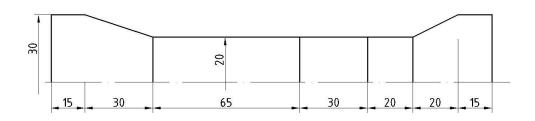

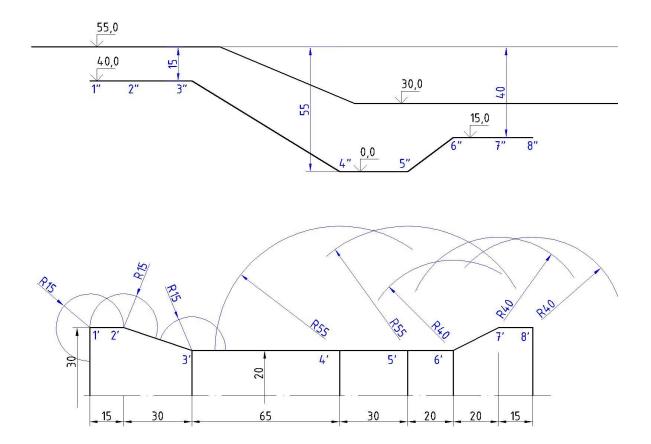
Sharshara varianti, (4-chizma) ya'ni α burchak 45° dan katta boʻlganda quyidagicha ish tutiladi: boʻylama qirqimdagi 3 4 kesma yuqori befni kesgunga qadar davom ettiriladi va 3′4′ nuqtalar topiladi. Bu nuqtalarning plandagi proeksiyalari markazlari 2 3 va 4 5 nuqtalar boʻlgan aylanalarga oʻtkazilgan urinmalarda boʻladi. Bu yerda ikki tekislik qoʻshilib qoladi va plandagi 3 4 qirra yoʻqoladi.

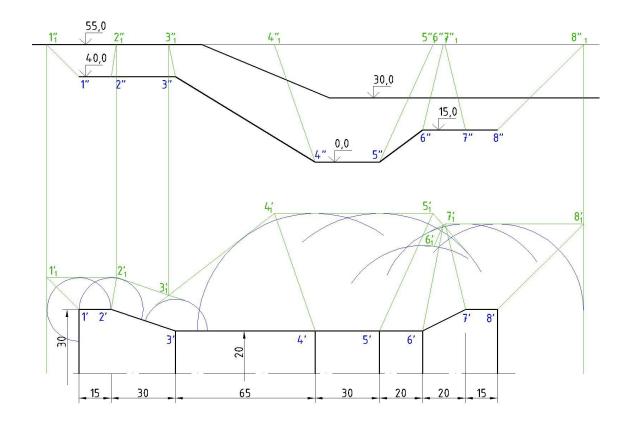
4-chizma

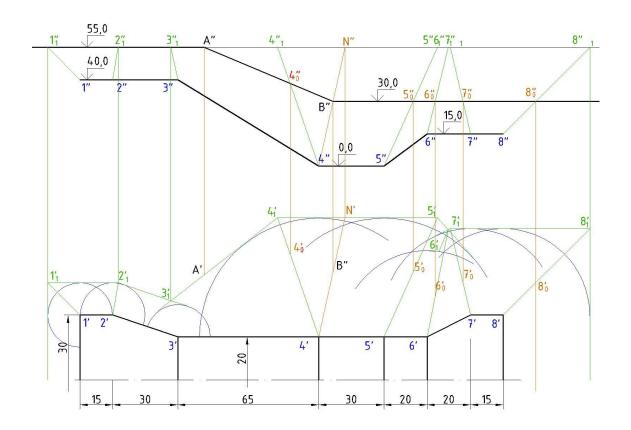

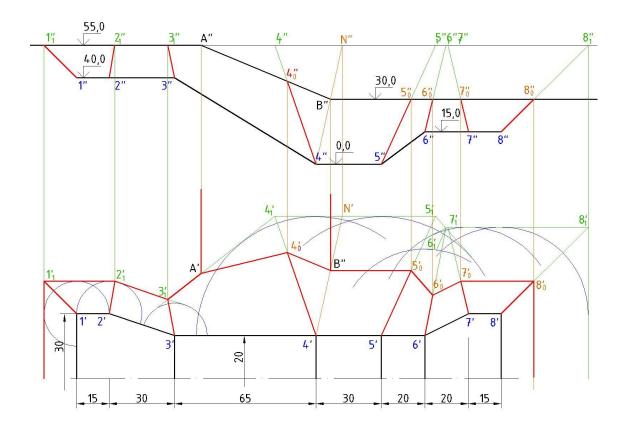

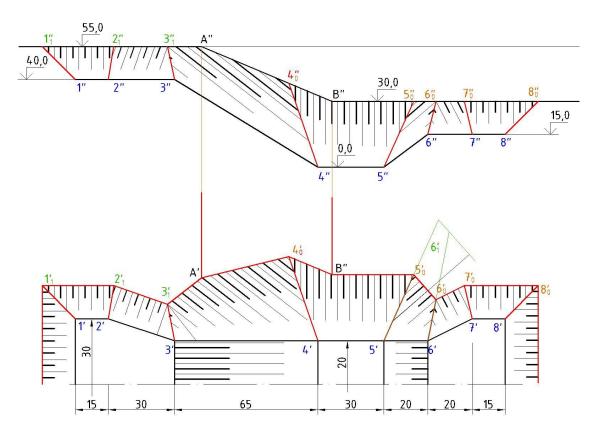

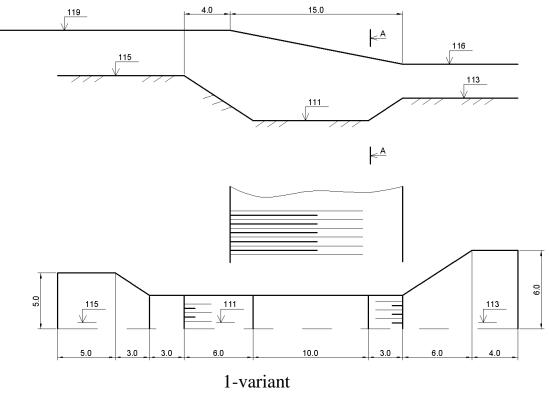

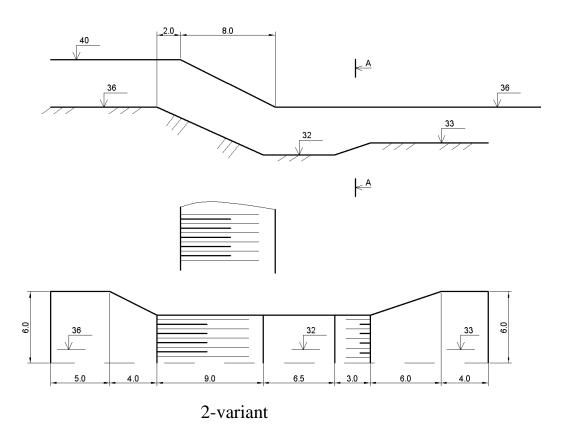

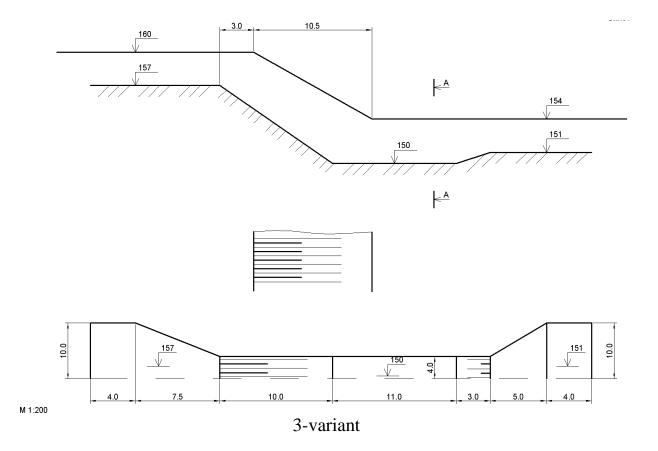

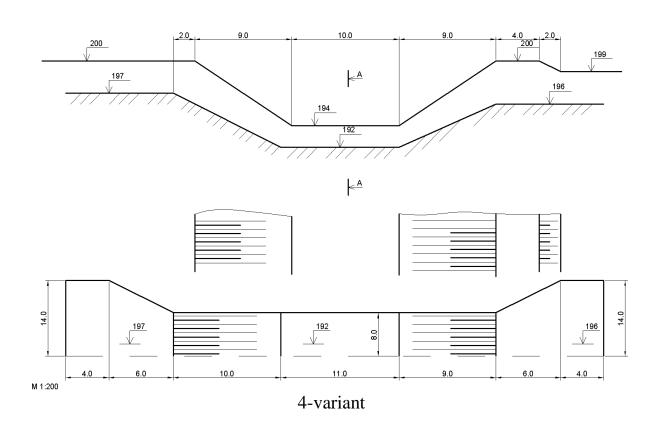

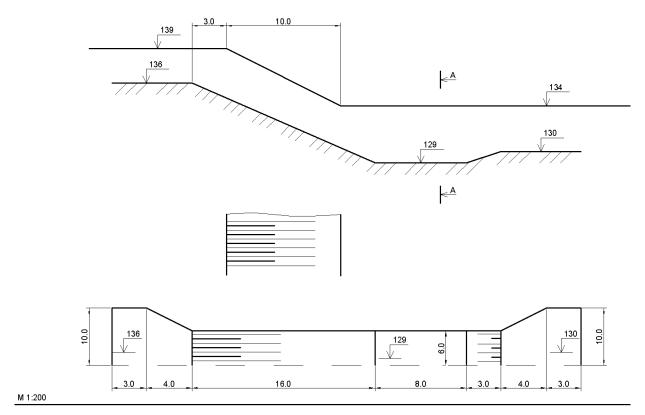
M 1:200

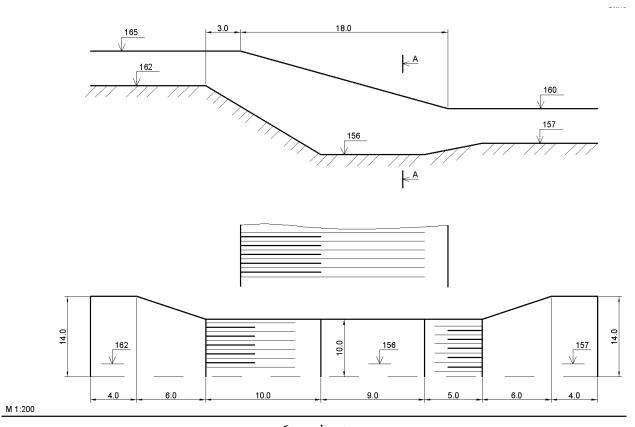
M 1:200

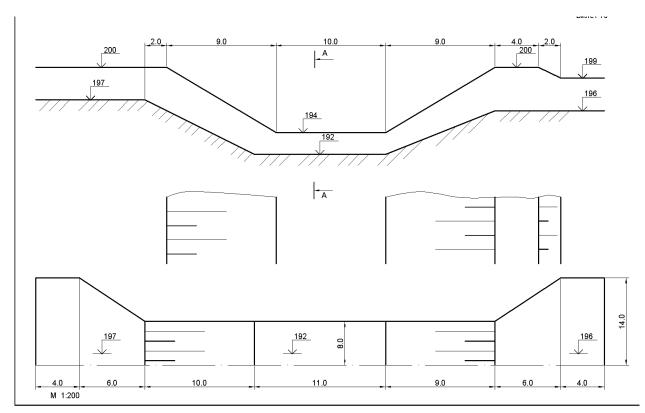

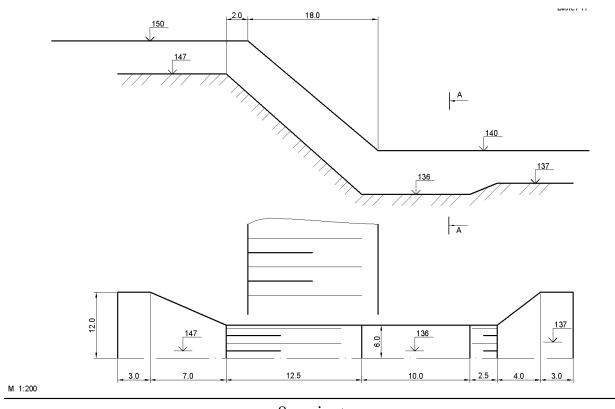
5-variant

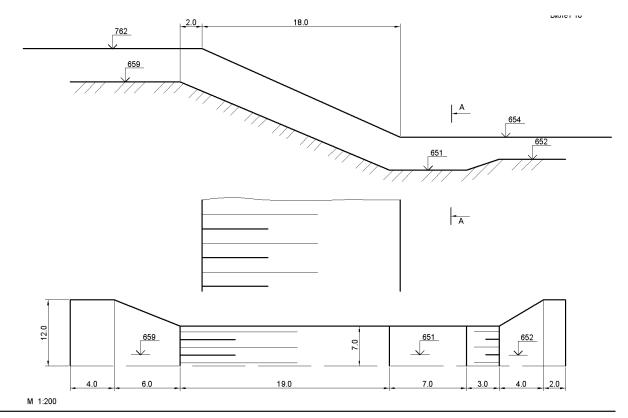
6-variant

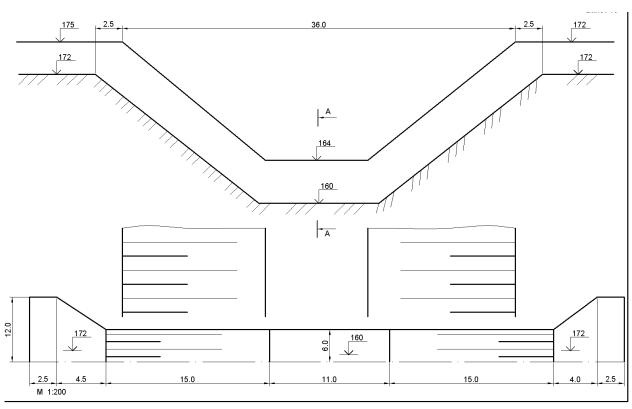
7-variant

8-variant

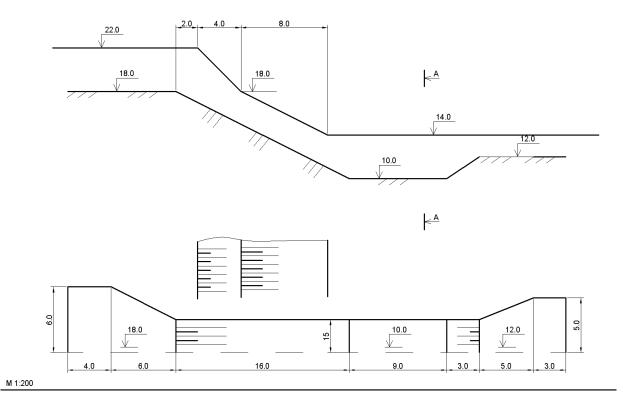

9-variant

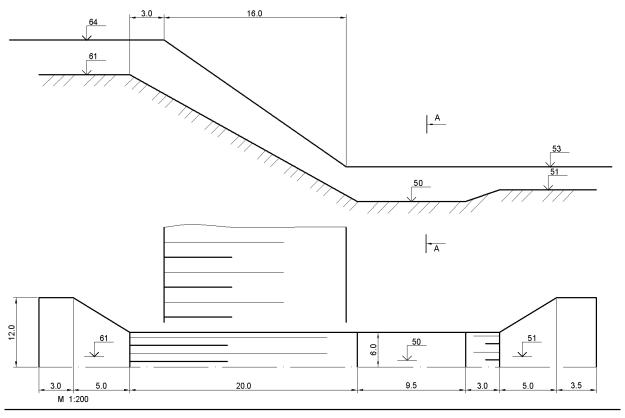

10-variant

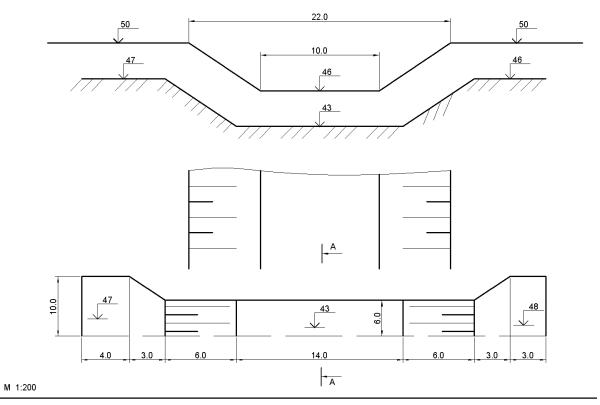

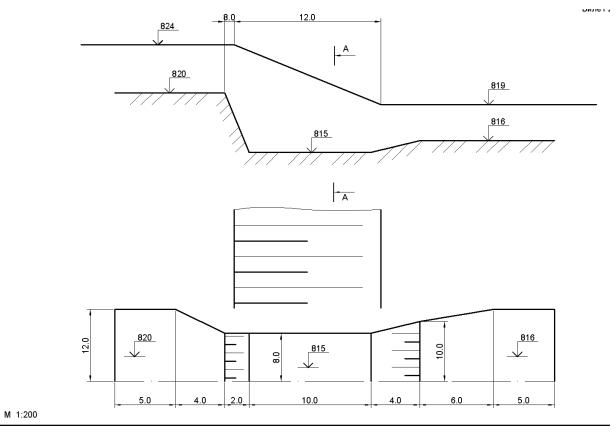
11-variant

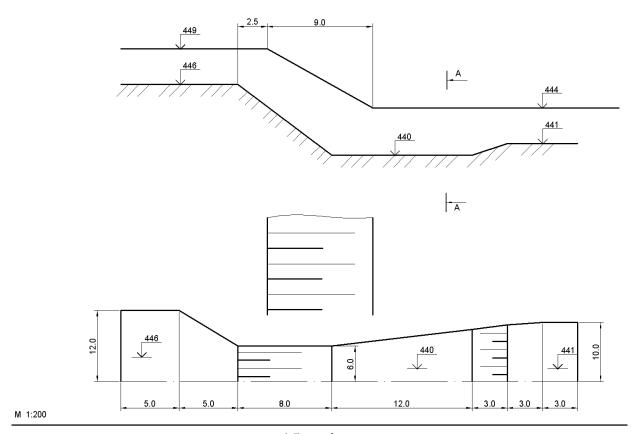
12-variant

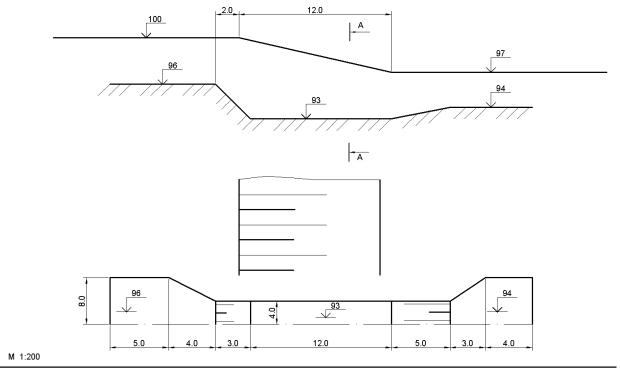
13-variant

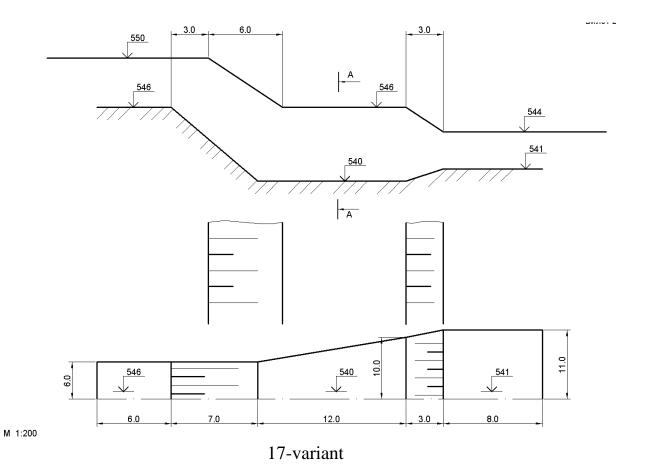
14-variant

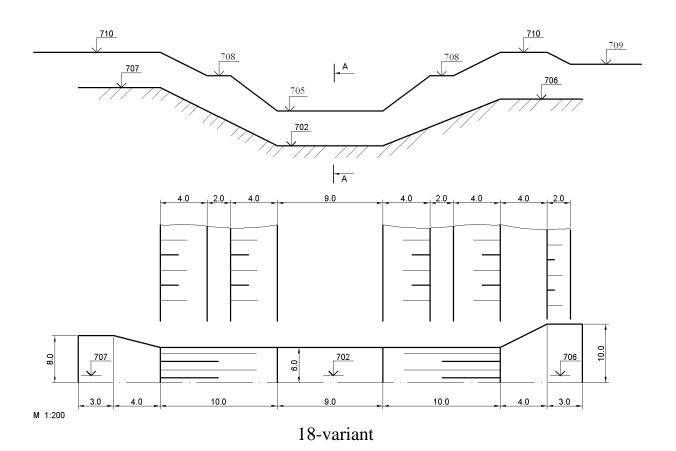

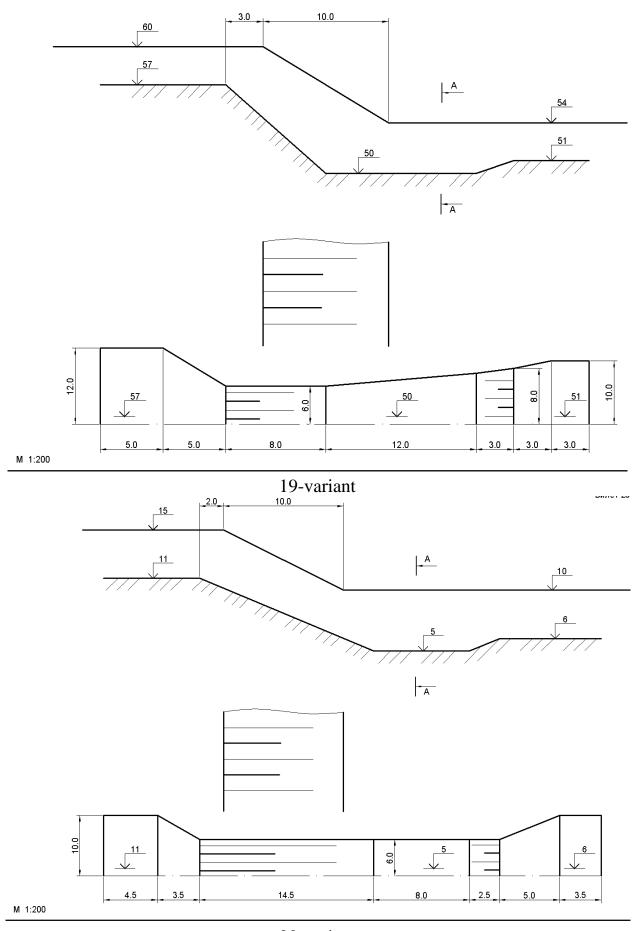
15-variant

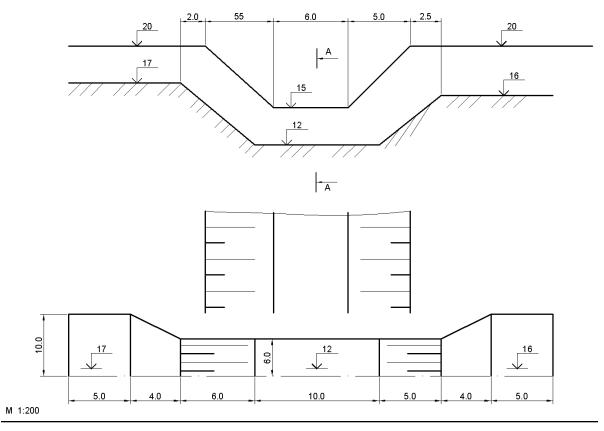
16-variant

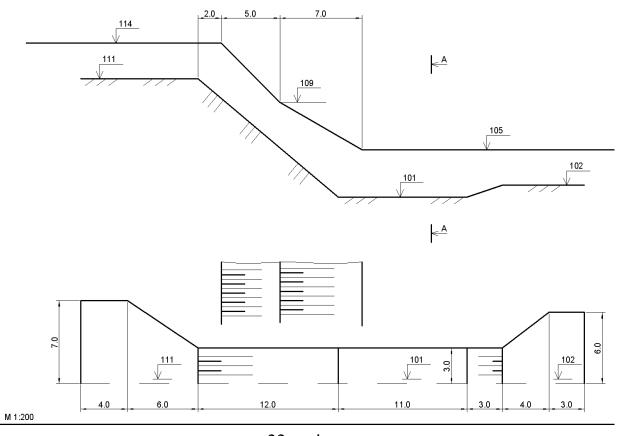

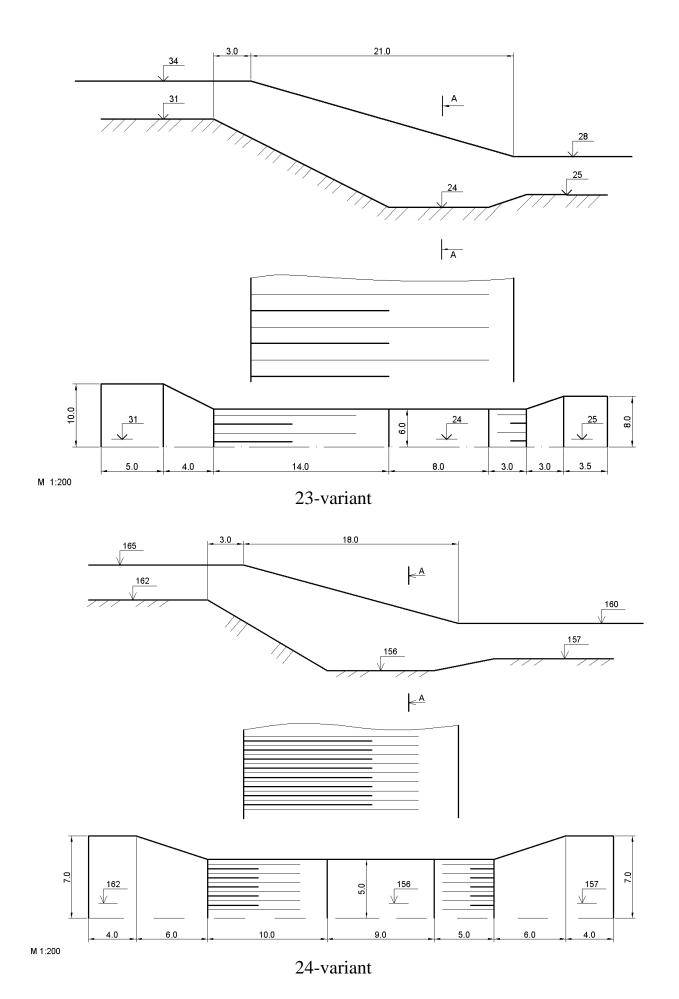
20-variant

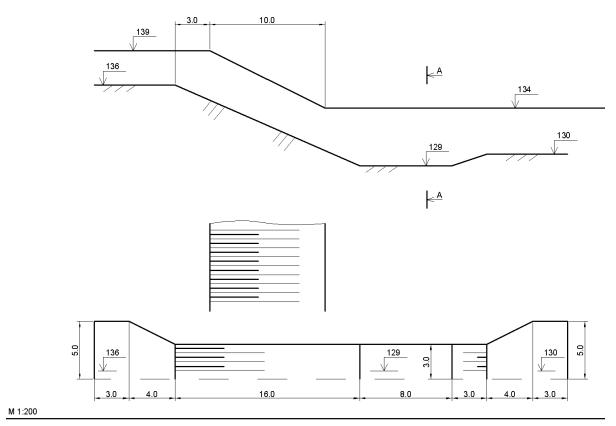

21-variant

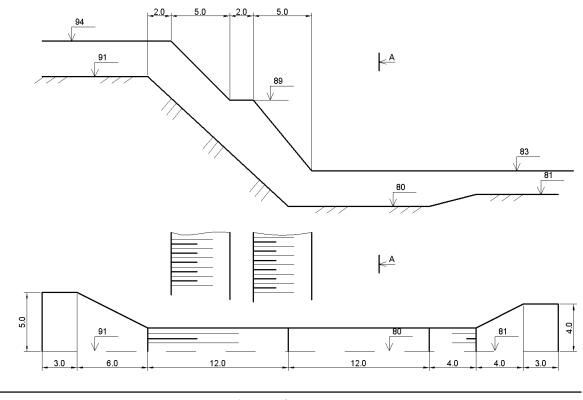

22-variant

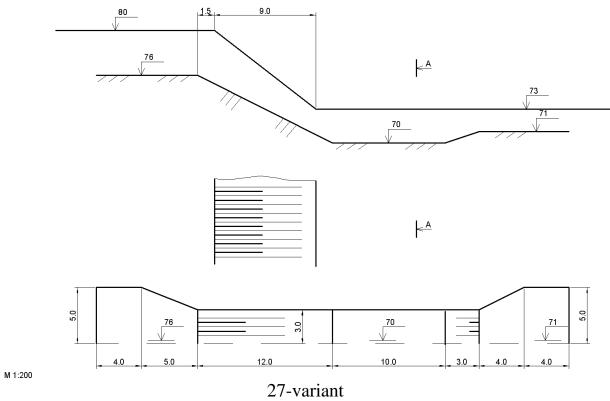

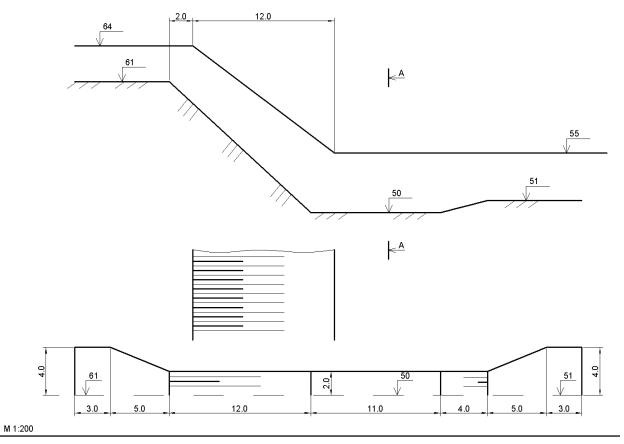
25-variant

26-variant

M 1:200

28-variant